

עבודה זרה דף מ"ב

הגמרא הביאה שנחלקו לגבי עבודה זרה שנשברה מאיליה, לרבי יוחנן אסורה ולריש לקיש מותרת. הגמרא שואלת ממה ששנינו, מצא תבנית יד תבנית רגל הרי אלו אסורים, מפני שכיוצא בהן נעבד. והרי הם נשברו? אומרת הגמרא, שכבר הסביר שמואל שמדובר בעומדים על בסיס, ועדיין עובדים לה.

שאל רבי יוחנן את ריש לקיש, ממה ששנינו עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו בין ששניהן עובדים ליראה אחת, בין שזה עובד לפעור וזה למרקוליס. וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים. ומדוע שלא תהיה כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה? אמר אביי, מדובר שהכה עליה ישראל בפטיש עד שנתמעכה צורתה, אבל לא חיסרה כלום ולכן לא התבטלה. שואלת הגמרא, והרי לגבי עובד כוכבים שנינו, שאם פחסה אף על פי שלא חסרה בטלה? אומרת הגמרא, שרק כשפחסה עובד כוכבים בטלה כיוון שמגלה דעתו שמבזה ומבטל אותה, אבל כשפחסה ישראל לא בטלה¹²⁴. ורבא אמר, שאם פחסה ישראל גם בטלה, אלא שרבנן גזרו שביטול ישראל אינו ביטול, שמא קודם שיבטל יגביהנה ויקנה אותה¹²⁵, וכיוון שהייתה כבר עבודת כוכבים ביד ישראל, אינה בטילה משום שעבודת כוכבים ביד ישראל אינה בטלה לעולם וטעונה גניזה.

שואלת הגמרא ממה ששנינו, עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקוליס¹²⁶, וחיפה בהן דרכים וטרטיאות, מותרות, שהרי ביטלו העובד כוכבים כשסתר את הגל. וישראל שעשה כן אסורות. ומדוע לא תתבטל כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה? אומרת הגמרא שיש לתרץ משום גזירה וכדברי רבא.

124 ודווקא בעבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותר, ששם העובד כוכבים מזלזל בה כשרואה שלא הצילה את עצמה, אבל כשהישראל פיסחה סובר הגוי שהעבודת כוכבים לא מקפידה על כך. רש"י.

125 דכל דבר הפקר כגון מציאה נקנית בהגבהה.

126 יש עכו"ם שעובדים לגל של אבנים, וקורין לה 'מרקוליס', וכל הבא זורק לה אבן, והיא עבודתה.

ע"ז ששיפה גוי או ישראל

שאל רבי יוחנן את ריש לקיש, ממה ששנינו עובד כוכבים ששיפה עבודת כוכבים כדי להשתמש

במה ששיפה להסקה, היא ושיפוייה מותרים שהרי בטלה העובד כוכבים. אבל אם שיפה לצרכה כדי ליפותה, היא אסורה, ושיפוייה מותרים כיוון שזורקם ולא עובד להם. וישראל ששיפה עבודת כוכבים של עובד כוכבים¹²⁷, בין לצרכו בין לצרכה היא ושיפוייה אסורים. ומדוע כששיפה ישראל לצורכו לא תהיה כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה? אומרת הגמרא שגם כאן יש לומר כרבא שזו גזירת חכמים.

שואלת הגמרא ממה ששנינו, רבי יוסי אומר, המוצא עבודת כוכבים של מתכת, שוחק וזורח לרוח או מטיל לים. אמרו לו, הרי בפעולה זאת יגיע הנאה לישראל כיון שנהפכת לזבל שדות, וכתוב בתורה "וְלֹא יִדְבֶּק בְּיָדְךָ מְאוֹמָה מִן הַחֶרֶם". ומדוע שלא תהיה מותרת ככל עבודת כוכבים שנשתברה מאליה? אומרת הגמרא, שגם כאן יש לומר כרבא, מגזירת חכמים.

מצא צורת דרקון וראשו חתוך

שואלת הגמרא ממה ששנינו, רבי יוסי בן יסאי אומר, מצא צורת דרקון¹²⁸ וראשו חתוך, ספק

עובד כוכבים חתכו וזהו ביטולו, ספק ישראל חתכו ואין זה ביטול מותר¹²⁹. אבל אם ודאי שישראל חתכו אסור. ומדוע שלא תהיה מותרת ככל עבודת כוכבים שנשתברה מאליה? אומרת הגמרא, שגם כאן יש לומר כרבא, שזו גזירת חכמים.

זורעין תחתיה של אשירה ירקות בימות הגשמים

שואלת הגמרא ממה ששנינו, מותר בימות הגשמים לזרוע ירקות תחתיה של אשירה¹³⁰,

שהצל קשה להן ואין נהנה ממנה, אבל לא בימות החמה שהצל יפה להן ונמצא נהנה מאשירה. רבי יוסי אומר, אף לא ירקות בימות הגשמים, מפני שהעלים הנושרים מן האילן בימות הגשמים, נושרים על הירקות, ונהיים להם לזבל. ומדוע שלא תהיה מותרת ככל עבודת כוכבים

127 דאי של ישראל – אפילו שיפה נמי עובד כוכבים – היא ושפאיה אסורים, דעבודת כוכבים דישאל לאו בת בטולי היא

128 סתמא לעבודת כוכבים כפי ששנינו במשנה. רש"י

129 משום שתולים בעובד כוכבים, כיוון שיש כאן ספק ספיקא הוא, ושמא לא נעבד מעולם. רש"י ותוס'.

130 כל אשירה אילן הוא. רש"י.

שנשתברה מאליה? אומרת הגמרא שבאשירה הדין שונה כיוון שהאילן לא בטל, ולכן הנבייה הנושרת ממנו אסורה.

שואלת הגמרא¹³¹, הרי גם כשניסר מעבודת כוכבים, עיקר העבודת כוכבים קיימת, ובכל זאת שנינו, שהמשפה עבודת כוכבים לצרכה, היא אסורה ושיפויה מותרים? אמר רב הונא בנו של רב יהושע, שונה הדין באשירה שאין ביטול בנבייה הנושרת, כיוון שדרכה כל השנה להשיר את העלים ולגדל אחרים. אבל כשניסר עובד כוכבים את עבודתו, דעתו לבטל ולהשליך את השברים.

שאל רבי שמעון בן לקיש את רבי יוחנן ממה קן שבראש האילן של הקדש ששנינו, קן שבראש האילן של הקדש, לא נהנין כיוון שאסור מדרבנן, אבל אם נהנה לא מעל מדאורייתא. וקן שבראשה של אשרה, לא יעלה על האשרה אלא ישליך עצי הקן במקל מן האילן וישרפם, ומותר ליהנות מהם¹³². ולכאורה מדובר כששברה ממנו עצים וקינתה בהן, ובכל זאת נאמר שיתיו בקנה וישרוף עצי הקנה, ואם כן עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת? אומרת הגמרא, מדובר שהביאה עצים ממקום אחר וקינתה בהן.

ואומרת הגמרא שיש ראייה שמדובר שהקן מעצים מעלמא, שהרי המשנה אמרה לגבי הקדש לא נהנין ולא מועלין, אם מדובר שהביאה עצים ממקום אחר, מובן שלא נהנין מדרבנן שמא יבואו להינות מעצי האילן עצמו שהוא הקדש¹³³, אבל אין בה איסור מעילה מדאורייתא, כיוון שאינם הקדש. אך אם נאמר ששברה עצים ממנו וקינתה בהן, מדוע אין בה איסור מעילה, הרי הם קדושים? דוחה הגמרא שאין מכאן ראייה, כיוון שאפשר לומר שמדובר כשקינתה בעצי הקדש, והסיבה שלא מועלים, כיוון שמדובר בגידולים שגדלו באילן אחר שהוקדש, והוא לא הקדיש אלא האילן. וסבר אותו תנא, שאין מעילה בגידולים ורק מדרבנן אסורים¹³⁴.

131 עמוד ב'.

132 ולא יעלה על האשירה ויטלם, דאם כן נמצא משתמש באשירה במקום סולם, וזו היא הנאה ממנו

133 ובאשירה לא גזרו משום שבדילים מינה. רש"י.

134 וגם לגבי אשירה מדובר שהקן הוא מענפי האשירה, ובכל זאת נאמר יתיו והרי זה ראייה לדברי ריש לקיש. רש"י.

רבי אבהו אמר, ניתן לתרץ את הברייתא באופן אחר, שאין הכוונה למפיל את ענפי הקן אלא את האפרוחים, והחידוש שלא גזרו לאסור התזת קנה שמא יעלה דרך האילן. אמר רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אני אסביר לך את המשנה כרבי יוחנן, וכך הסביר, שהאפרוחים בין בהקדש בין באשירה, מותרים כיוון שאין צריכין לאילן, והביצים בין בהקדש בין באשירה אסורים¹³⁵. אמר רב אשי, שאפרוחים הצריכים לאמם דינם כביצים.

משנה

המוצא כלים ועליהם צורת מזל חמה צורת, או צורת מזל לבנה¹³⁶, או צורת דרקון¹³⁷, יולידם לים המלח. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם נמצאו על כלים שתשמישן לכבוד, אסורין. ואם על כלים מבוזים, מותרים.

גמרא

שואלת הגמרא, וכי רק לשלושה צורות אלו עובדים, והרי שנינו השוחט לשם השר הממונה על ההרים¹³⁸, לשום גבעות, לשום ימים, לשם נהרות, לשם מדברות, לשם חמה, לשם לבנה, לשם כוכבים ומזלות, לשם מיכאל שר הגדול, לשם שילשול קטן שבים¹³⁹, הרי אלו זבחי מתים? אמר אביי, אמנם עובדים לעוד דברים, אבל רק אלו חשובים ומציירים אותם כדי לעבדם. ולכן במקום ספק לא גזרו רבנן על השאר, כיוון שאז לא יהיה לך דבר המותר, ורק עליהם גזרו.

כל המזלות מותרים חוץ ממזל רב ששת היה מלקט משניות החמורות לתרצן, חמה ולבנה
ואומרן בבית המדרש כדי שיתנו לבם לישבם.
והביא משנה האומרת, כל המזלות מותרים, חוץ ממזל חמה ולבנה. וכל

¹³⁵ כיוון שצריכין לאילן וגזרו בהם רבנן כעל אילן עצמו. רש"י. והוסיפו התוס' א"נ י"ל דגזור בהו רבנן שמא יעלה על האילן כיוון שחיים עליהו פן יפלו.

¹³⁶ פירש הרמב"ם ז"ל, לא שימצא עיגול ויאמר זהו השמש, או כמין קשת עגול ויאמר זו לבנה, אלא שימצא הצורה שמיוחדים אלו הוברים שמים לשמש וירח, כמו שאמרו שצורת השמש צורת מלך מעוטר יושב על עגלה, וכן כל ביוצא בזה. רע"ב.

¹³⁷ ה"ה אפילו צורת דרקון לבדה אסורה, אלא כ'על הכלים' לרבות שאפילו בכך עובדים לה. תוס'.

¹³⁸ רש"י. על פי הגמ' בחולין דף מ'.

¹³⁹ השינויים בברייתא על פי גירסת הב"ח.

הפרצופים מותרים¹⁴⁰, חוץ מפרצוף אדם. וכל הצורות מותרות, חוץ מצורת דרקון¹⁴¹. ולכאורה על איזה מקרה נאמר כל המזלות מותרים חוץ ממזל חמה ולבנה, אם בעושה כדי לעובדם והכוונה שחוץ מחמה ולבנה מותר לצייר, הרי גם שאר המזלות אסור נאמר: "לא תַעֲשֹׂן אֱתֵי וכו'" ודורשים לא תעשו כדמות שמש המשמיים לפני במרום? אלא פשוט שמדובר במוצא, והכוונה שמותרים בהנאה. וכפי ששנינו במשנתנו, המוצא כלים ועליהם צורת חמה, צורת לבנה, צורת דרקון, יוליכם לים המלח. אבל אם כך קשה מדוע אומרת המשנה, כל הפרצופות מותרים חוץ מפרצוף אדם, וכי במוצא פרצוף אדם אסור? והרי שנינו שרק המוצא כלים ועליהם צורת חמה, צורת לבנה, צורת דרקון יוליכם לים המלח, ולא פרצוף אדם? אלא ודאי מדובר בעושה. ואם כן את כל הפרצופים כגון של חיה ובהמה מותר לצייר¹⁴², חוץ מפרצוף אדם, וכרב הונא בריה דרב יהושע שדורש לא תַעֲשֹׂן אותי כדמותי. שואלת הגמרא, אם הכוונה לעושה מדוע אומרת המשנה בסופה, כל הצורות מותרות חוץ מצורת דרקון, הרי נאמר "לא תַעֲשֹׂן אֱתֵי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב", ודורשים שרק שמשין שבמרום אסורים, ולא צורת דרקון שאינה במרום לא? אלא ודאי שהכוונה למוצא, וכפי ששנינו המוצא כלים ועליהם צורת חמה. שואלת הגמרא, וכי הרישא והסיפא במוצא, והאמצע בעושה? אמר אביי, שאכן הרישא והסיפא במוצא, ואילו האמצע בעושה.

רבא אמר, כל המשנה מדברת במוצא, והטעם שתם פרצוף אדם
שאסרה המשנה דמות אדם, היא כדברי רבי יהודה. שכך שנינו בברייתא, רבי יהודה מוסיף אף דמות אישה מניקה בן, וסר אפיס, שסר ונעשה שר. מניקה על שם חוה, שמניקה כל העולם כולו. סר אפיס¹⁴³ על שם יוסף, שסר ומפיס את כל העולם כולו בשני רעבון, ואם כן יש פרצוף אדם שאסור לרבי יהודה. ואומרת הגמרא, שהאיסור הוא רק בפרצוף שנראה מכלכל, או אישה שמצוירת מניקה,

140 ודגים לא נקראו פרצוף אלא צורה. רש"י.

141 דומה לנחש. רש"י.

142 ואף על גב ששור, אריה ונשר, שמשין של מעלה הן, לא דמו: דהתם ארבעתן יחד לגוף אחד, והכא חד פרצוף ותו לא. רש"י

143 רשב"ם גורס 'סר אפס', כלומר אמרו לו עיין ותדקדק כי אפס תבואה. תוס'.

אבל פרצוף אדם סתם מותר בהנאה.

